O günlər dənizçilər də səfərbər idi

Qanlı Yanvar qırğını zamanı Xəzər Dəniz Neft Donanmasının 100-dən artıq gəmisi xalqımızın haqq səsini dünyaya yayırdı

Bu il Qanlı Yanvar hadisələrindən 34 il keçir. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən soyuq qış gecəsində keçmiş SSRİ ordusunun xüsusi hazırlıq keçmiş bölmələri heç bir xəbərdarlıq etmədən Bakı şəhərinə və Azərbaycanın bir sıra digər şəhər və rayonlarına yeridildi. Dinc əhaliyə divan tutuldu. Bu gün 149 nəfər “20 Yanvar şəhidi” adını daşıyır. 700 nəfərdən çox insan isə müxtəlif yaralar aldı.

Həmin günlərdə Xəzər Dəniz Neft Donanmasının mülki gəmiləri də xalqın faciəsi ilə əlaqədar səfərbər olmuşdu. Onlar Bakı buxtasına toplaşaraq sovet ordusunun hərbi təcavüzünə etirazını bildirir, eyni zamanda, Bakıda törədilən bu vəhşiliyi SOS siqnalları ilə dünya ictimaiyyətinə çatdırırdı. **Qara Yanvar kimi xatırladığımız hadisələrlə bağlı o günlərin şahidi kapitan, şair və jurnalist Faiq Balabəyli ilə söhbətləşdik. O, həmin günləri belə xatırladı:**

– 1990-cı ilin Qanlı Yanvar hadisələri başlayanda “Şirvan” gəmisində çalışırdım. Bizim gəmi növbəti tapşırığını yerinə yetirmək üçün Xəzər dənizində, Neft Daşları ərazisində idi. Yanvarın 19-dan 20-ə keçən gecə sovet ordusu qəfildən Bakı şəhərinə daxil oldu və dinc insanlara qarşı əsil soyqırımı həyata keçirdi.

Yanvarın 19-da, axşam saatlarında gəmimiz Çilov adası yaxınlığında lövbər ataraq dayanmışdı. “Mayak” radiosunda Bakıda törədilmiş qırğınlar haqqında danışılırdı. Mən kapitan körpüsünə qalxdım və kapitan İbad Məmmədovun gəlməsini gözləmədən ətrafdakı gəmilərə efir vasitəsilə Bakıda baş verən faciə haqqında məlumat verdim. Sonra həmin ərazidə dayanan gəmilərin kapitanları arasında rabitə vasitəsi ilə kiçik məşvərət məclisi oldu. Qərar qəbul olundu ki, gəmilər Bakı buxtasına qayıtsın.

Yanvarın 20-də, səhər saatlarında Xəzər Dəniz Neft Donanmasının müxtəlif təyinatlı 100-ə yaxın gəmisi Bakı buxtasında lövbər atıb etiraz aksiyasına başladı. Gəmilər xüsusi koordinatlarda dayanmışdılar ki, hərbi gəmilərin Bakı buxtasına giriş-çıxışı məhdudlaşsın. Artıq yanvarın 20-də, günün birinci yarısında hərbi gəmilərin hərəkətinə yol verməmək üçün donanmanın 100-dən çox gəmisi Bakı buxtasına gedən yolu kəsməyə tam nail oldu.

Yanvarın 20-də, səhər saatlarında dənizçilərimiz fəaliyyətlərini nizamlamaq üçün “Sabit Orucov” adına sərnişin gəmisini qərargaha çevirdilər. Burada ağsaqqal və təcrübəli kapitanlardan bir neçəsi, eləcə də aktiv dənizçilər toplaşmışdılar. Atılan hər bir addım və qəbul olunan qərarlar müzakirə edilir, sonra efir vasitəsi ilə gəmilərə ötürülürdü. Buxtada dayanan gəmilərin rəhbərlərinin irəli sürdükləri təklifləri koordinasiya etmək kimi çətin və gərəkli missiyanı qərargaha çevrilmiş “Sabit Orucov” gəmisinin heyəti öz üzərinə götürdü. Gəminin kapitanı Mövlud Əliyev idi.

Belə bir fikir vardı ki, birmənalı olaraq, sovet ordusu Bakını tərk etməli, törətdikləri qətliama son qoymalı, bütünlüklə Azərbaycan xalqından üzr istənilməli, eləcə də informasiya blokadası aradan qaldırılmalı, Bakıda baş verən

hadisələr dünyaya olduğu kimi çatdırılmalıdır. Dənizçilərimiz tərəfindən SOS siqnalının mətni hazırlandı. Mətndə qeyd edilirdi: “Dünyanın sülhsevər insanları, Bakıda qırğındır, insanları qətlə yetirirlər. Sovet İttifaqının hərbi birləşmələri öz vətəndaşlarına qarşı qəddar mövqe sərgiləyirlər”. Sonra tələblər hazırlandı və SSRİ prezidenti Mixail Qorbaçova, SSRİ Ali Sovetinə, müdafiə naziri Dmitri Yazova və digər rəsmilərə göndərildi.

Daha sonra nümayəndələrimiz Azərbaycan Ali Sovetinin sədri Elmira Qafarova, bəstəkar, millət vəkili Arif Məlikov, akademik Tofiq İsmayılov, eləcə də SSRİ-nin Bakıda olan yüksəkrütbəli hərbi-siyasi rəhbərləri – marşal Dmitri Yazov, vitse-admiral Sidorov və digərləri ilə görüşdülər. Marşal bizim nümayəndələri hədələmiş, “Əgər Bakı buxtasını boşaltmasanız, hamınızı yandırıb, batıracağıq”, – demişdi. Dənizçilərimiz isə marşaldan ordunun Bakını tərk etməsini istəmişdilər.

Biz hər saatdan bir SOS siqnalı ilə bütün dünyaya informasiya çatdırır, həqiqəti ötürürdük. Beləliklə, dünyanın 50-dən çox informasiya agentliyi Azərbaycanda baş verən qırğından dənizçilərin ötürdükləri SOS siqnalları vasitəsilə xəbər tutmuşdu.

Bizə məlumat verilmişdi ki, sovet ordusunun əsgərləri meyitləri küçələrdən yığışdırıb gəmilərə yığırlar və aparıb dənizə tökəcəklər. Hərbçilər bunun üçün bizdən yol tələb edirdilər. Lakin razılaşmadıq. Onlar bildirdilər ki, rus zabitlərinin ailələrini, uşaqlarını təhlükəsiz yerə çıxarmaq istəyirlər. Uzun danışıqlardan sonra biz hərbi gəmilərin yoxlanmadan sonra ərazidən çıxmalarına icazə veriləcəyini bildirdik.

Getdikcə tələblərimiz kəskinləşmişdi. Bəyan etdik ki, əgər ordu şəhərdən çıxmasa, ayın 22-də bir gəmini yandıracağıq. Bunun üçün ayrıca bir gəmi də hazırlamışdıq. O vaxt Bakının komendantı general Tyuqunov xəbər göndərdi ki, nümayəndəmizi qəbul edəcəklər. “Babazadə” gəmisinin kapitanı Müzəffər Əliyev və akademik Tofiq İsmayılov Yazovla görüşdülər. Yenə nəticə olmadı. Və aksiyamızı dayandırmadıq.

Yanvarın 24-də Bakı buxtasında fövqəladə vəziyyət elan olundu. Gəmilərimiz sahildən güllələbaran edildi. Hərbi katerlər buxtaya girib bizi atəşə tutdu, desant yeridildi, ümumilikdə iki gəmimiz alova büründü, 30-dan çox gəmiyə minlərlə güllə dəydi. Həbslər, işgəncələr başladı. Əlli nəfərə yaxın dənizçi Rusiyaya aparıldı. Onlara orada çoxlu işgəncələr verilmişdi. Bir aydan sonra onları evə buraxdılar və “asayişi pozduqları” üçün sənədləşdirib həbs etdilər.

Dənizçilər qarşılarına qoyduqları məqsədə çatdılar. Hədəfimiz Azərbaycanda olan qətliam haqda məlumatı dünyaya çatdırmaq idi. Çatdırdıq. Həm də əli sovet rəhbərliyinin ədalət hissindən üzülən xalqımız hiss etdi ki, meydanda tək deyil, bütün ölkə onunladır. Respublika ölməyib, yaşayır.

Sonrakı illərdə dənizçilərimizin mücadiləsindən bəhs edən “Bakı buxtası – 20 Yanvar” adlı kitab çap etdirdim. Əslində, bu, mənim həmin hadisələr barədə yazdığım tək kitab deyil. Bundan əlavə, 2003-cü ildə “Kəsilməyən həyəcan fiti” adlı bir kitab da yazmışdım ki, hər biri dənizçimizin 20 Yanvar faciəsi zamanı göstərdiyi misilsiz qəhrəmanlıq daha dolğun əks olunsun. Kitablarda tarixi sənədlərlə yanaşı, o hadisələrin iştirakçılarının xatirələri də yer alıb.

Söhbəti yazdı:
Paşa ƏMİRCANOV
XQ